

 Turystyka
Dostępna 1.0

Raport z badań potrzeb osób z niepełnosprawnościami w kontekście turystyki dostępnej

Prezentacja na spotkaniu Lokalnej Sieci Współpracy
24.05.2023

Państwowy Fundusz
Rehabilitacji Osób
Niepełnosprawnych

WYŻSZA SZKOŁA
GOSPODARKI

N O N P R O F I T

Rafał G. Nowicki

Podejście do zjawiska niepełnosprawności

- niepełnosprawność to konstrukt społeczny? (bariery)
- niepełnosprawność to konstrukt naukowy? (modele)
(rozmywanie niepełnosprawności, niepełnosprawność jest poza człowiekiem, jest abstrakcją?)
- niepełnosprawność to osobiste, konkretne doświadczenie człowieka...

Prof. Wojciech Chudy (KUL)

- brakowość, okaleczalność człowieka
- wspólnota problemu niepełnosprawności

Zagadnienie niepełnosprawności analizowane przez naukę, a kwestia niepełnosprawności doświadczanej osobiście to dwa obszary, które nie nakładają się na siebie w pełni.

Pierwszy = teoria, zbiór wiedzy, próba rzeczowej systematyki,

Drugi = subiektywna autopsja, indywidualne wtajemniczeniem w praktykę codzienności; nie da się kompleksowo przełożyć na język zobiektywizowanych analiz...

Nie da w pełni przeniknąć doświadczeń i przeżyć osób z niepełnosprawnością, nie da się do końca jej zrozumieć...

Naturalne (tj. niewymuszone) postrzeganie zjawiska niepełnosprawności jako integralnej części życia społecznego, a nie w kategoriach inności, nie w kategoriach odrębnej, naznaczonej i „nie naszej” grupy społecznej, którą „wypada” np. ze względu na tzw. „poprawność polityczną” wspierać.

- wrażliwość, empatia, wspólnota**
- beznamietne podczepianie się pod trendy, dryfy związane z przyływem projektów dot. niepełnosprawności**

Problematyka badawcza

1. identyfikacja kluczowych parametrów aktywności turystycznych osób z niepełnosprawnością (formy czasu wolnego, sposób podróżowania, długość trwania podróży, preferencje w zakresie potrzeb podstawowych: nocleg, wyżywienie, preferencje w zakresie zwiedzanych atrakcji i in., w tym identyfikacja niespełnionych planów turystycznych osób z niepełnosprawnością ze względu na bariery),

2. identyfikacja potrzeb turystów z niepełnosprawnością względem szeroko rozumianej dostępności turystyki (dostępność infrastruktury turystycznej, atrakcji turystycznych, dostępność bazy turystycznej, wybrane aspekty dostępności komunikacyjnej i informacyjnej, wybrane aspekty dostępności sprzętu i indywidualnego wyposażenia turystycznego, preferencje w zakresie dostępności nowych technologii wspierających udział w turystyce itp.),

3. rozpoznawanie praktyk obsługi osób z niepełnosprawnością w różnych częściach łańcucha turystycznego,

4. identyfikacja przykładów złych praktyk w autopsji turystycznej osób z niepełnosprawnością w zakresie realizacji potrzeb związanych z barierami fizycznymi oraz z ograniczeniami dotyczącymi relacji z resztą społeczeństwa (bezpośrednie relacje międzyludzkie, organizacja turystyki z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych).

Metody badań

- 1. badania wtórne** - kwerenda piśmiennictwa przedmiotu,
- 2. ankietyzacja** - dystrybucja kwestionariuszy z pytaniami otwartymi i zamkniętymi,
- 3. wywiady swobodne i standaryzowane**

Potrzeby, wymagania, oczekiwania

Hierarchia potrzeb ERG (*existence, relations, growth*) (C. Alderfer)

1. potrzeby egzystencji;

które dotyczą materialnych warunków życia jednostki;
(Maslow: potrzeby fizjologiczne i bezpieczeństwa)

2. potrzeby kontaktu, relacji i integracji z innymi ludźmi;

(Maslow: potrzeby przynależności i szacunku)

3. potrzeby uczenia się, zbierania doświadczeń i rozwoju osobowości człowieka;

(Maslow: potrzeby znaczenia i samorozwoju)

Przegląd literatury przedmiotu

Poradniki, opracowania instruktażowe
Prace badawcze przyczynkowe
Prace badawcze finansowane z projektów
Prace naukowe – habilitacyjne
Inne materiały źródłowe:

(dokumenty Kongresu Osób z Niepełnosprawnościami)

(Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030)

Poradniki

Grabowski J., Milewska M, Stasiak A., 2007, Vademecum organizatora turystyki niepełnosprawnych, WSTiH, Łódź.

Potrzeby osób z niepełnosprawnością ruchową

- potrzeby dotyczące szerokości ciągów komunikacyjnych,
- potrzeby dotyczące powierzchni manewrowej skrętu wózka inwalidzkiego,
- potrzeby dotyczące minimalnej wysokości i nawierzchni ciągów komunikacyjnych,
- potrzeby dotyczące montowania uchwytów i przycisków,
- potrzeby dotyczące usytuowania i wymiarów drzwi,
- potrzeby dotyczące projektowania schodów,
- potrzeby dotyczące projektowania użytkowania ramp i podjazdów,
- potrzeby dotyczące użytkowania wind i dźwigów,

. Potrzeby osób niedowidzących i niewidomych

- brak przeszkód w ciągach komunikacyjnych,
- dobrze oświetlone, kontrastowe oznakowanie,
- możliwość percepcji dotykowej,
- stosowanie alfabetu Braille'a,
- stosowanie sygnałów akustycznych ostrzegających o przeszkodzie,
- stosowanie komunikacji głosowej przy użyciu różnych urządzeń,
- dostępność przeszkolonego asystenta osoby z dysfunkcją wzroku,
- możliwość funkcjonowania z psem przewodnikiem,

Potrzeby osób niedosłyszących i głuchych sposób bezpośredniej komunikacji:

- utrzymywanie kontaktu wzrokowego podczas rozmowy,
- wyraźna mowa, aby można było czytać z ruchu warg,
- używanie krótkich i prostych formuł gramatycznych,
- wykorzystanie nowych technologii (pętla indukcyjna)
- programy translatorskie języka migowego,
- napisy w nagraniach video,
- sygnalizacja wibracyjna, świetlna,
- programy wspomagające system informacji turystycznej dla osób z dysfunkcją słuchu (translacja języka mówionego na język Polski Język Migowy z ilustracją animowaną),
- przewodniki turystyczne adresowane do użytkowników telefonów komórkowych, osób niesłyszących,
- system ostrzegający o zagrożeniu,

Potrzeby osób niedosłyszących i głuchych sposób bezpośredniej komunikacji:

- utrzymywanie kontaktu wzrokowego podczas rozmowy,
- wyraźna mowa, aby można było czytać z ruchu warg,
- używanie krótkich i prostych formuł gramatycznych,
- wykorzystanie nowych technologii (pętla indukcyjna)
- programy translatorskie języka migowego,
- napisy w nagraniach video,
- sygnalizacja wibracyjna, świetlna,
- programy wspomagające system informacji turystycznej dla osób z dysfunkcją słuchu (translacja języka mówionego na język Polski Język Migowy z ilustracją animowaną),
- przewodniki turystyczne adresowane do użytkowników telefonów komórkowych, osób niesłyszących,
- system ostrzegający o zagrożeniu,

Potrzeby osób niepełnosprawnych intelektualnie

- przyjaźnie nastawieni ludzie z otoczenia
- unikanie bodźców rozpraszających

Potrzeby alergików

- unikanie kontaktu z alergenami

Potrzeby osób starszych

- potrzeba kontaktu z innymi ludźmi,
  - fizjologiczna potrzeba odpowiedniego do wieku i stanu zdrowia sposobu żywienia,
  - potrzeba aktywności fizycznej,
  - potrzeba komfortu cieplnego, odpowiedniej długości snu,
  - potrzeba dostępności do udogodnień poprawiających dostępność podobnie jak w przypadku innych grup niepełnosprawnych,
- a także
- potrzeba wysokiej jakości usług turystycznych,
  - potrzeba wsparcie medycznego,
  - potrzeba wartościowego wypełnienia czasu wolnego,
  - potrzeba udziału w życiu kulturalnym (Grabowski, Milewska, Stasiak 2007).

Ocena sektora turystycznego w kontekście dostępności:

- 1. ogólna nieefektywność obsługi turystów z dysfunkcjami** oraz niekompetencja kadry turystycznej względem kwestii niepełnosprawności w turystyce,
- 2. ignorowanie ograniczeń** (jawna lub subtelna dyskryminacja) i brak zaangażowania wobec oczekiwań osób z niepełnosprawnością,
- 3. niedobór ofert turystycznych adresowanych do niepełnosprawnych odbiorców**, co eliminuje lub utrudnia ich udział w turystyce...

- turystykę uprawia 75% osób pełnosprawnych i 54,3% osób niepełnosprawnych,
- 37% osób niepełnosprawnych zrezygnowało z wyjazdu z powodu nieprzystosowania przestrzeni turystycznej do ich potrzeb i oczekiwań,
- 48% osób niepełnosprawnych podróżowałoby więcej, gdyby oferta rynku turystycznego w większym stopniu uwzględniała potrzeby osób z dysfunkcjami.

Poradniki

Grabowski J., Milewska M, Stasiak A., 2007, Vademecum organizatora turystyki niepełnosprawnych, WSTiH, Łódź.

Borowicka A., Ramik-Mażewska I., (red.) 2008, Sprawnie dla niepełnosprawnych. Profesjonalna obsługa turysty niepełnosprawnego, Forum Turystyki Regionów, Szczecin.

Zajadacz A., 2020, Turystyka dostępna. Rekomendacje dla sektora usług turystycznych. Poznań 2020.

Zbigniew Głąbiński (red.), Sprawnie dla niepełnosprawnych. Vademecum obsługi turystów z niepełnosprawnościami oraz osób starszych

ACAD, Poradnik dla sektora hotelarskiego i restauracyjnego poświęcony usługom świadczonym na rzecz niepełnosprawnych klientów [on line] https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2018/04/ACAD_podrecznik.pdf (dostęp: 20.11.2022)

Kowalski K., 2022, Projektowanie bez barier – wytyczne, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji [on line] www.integracja.org (dostęp: 20.10.2022).

Nowak B., 2021, Niepełnosprawni. Wymagania budowlane. Bezpieczeństwo pracy, PIP, Warszawa.

Naukowe artykuły przyczynowe

Furmanek M., Turystyka wyjazdowa niepełnosprawnych ruchowo mieszkańców Krakowa – stan i potrzeby, *Turyzm* 2014, 24/2 s.7-15.

Molewska A., Nowicki R.G., 2010, Dostępność placówek muzealnych dla zwiedzających z dysfunkcją wzroku, WSG, Bydgoszcz, str. 300-322.

Nowicki R.G., Innowacyjne obiekty w turystyce i ich dostępność dla osób niepełnosprawnych – dwa przypadki, *Niepełnosprawność i Rehabilitacja* 1/2013, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa.

Binczycki B., Trętko M., 2015, Piramida potrzeb osób z niepełnosprawnością, Politechnika Łódzka, Zeszyty Naukowe Organizacja i Zarządzanie nr 61, s.5-19.

Popiel M., 2014, Od niepełnosprawności do turystyki dostępnej. Problem segmentacji rynku oraz kreowania produktów turystycznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Geographica VII*, folia 170, s.121-132.

Kaganek K., 2013, Uwarunkowania uprawiania turystyki aktywnej przez osoby niepełnosprawne, *Folia Touristica* nr 29 s. 7-29.

Śleżyńska I., Śleżyńska M., 2012, Przystosowanie infrastruktury turystycznej do potrzeb osób niepełnosprawnych, *Przedsiębiorczość i zarządzanie* nr 13, s. 189-197.

Badawcze prace projektowe

Sochańska-Kawiecka M., Kołakowska-Seroczyńska Z., D. Zielińska D., E. Makowska-Belta E., Ziewiecki P., 2017, „Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych. Raport końcowy”

Koperska A., Koperski Ł., Sarnecka J., Franczak M., Dziółka M., 2021, Aktywni niepełnosprawni - narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych. Diagnoza potrzeb osób z niepełnosprawnością w kontekście modyfikacji istniejących i zaproponowania nowych instrumentów włączenia społecznego, Raport zbiorczy, Puszczykowo

ACCESS-IT, Raport mapujący na temat czynników warunkujących dostępność turystyki na obszarach naturalnych i wiejskich, 2020
[on line] <http://accessitpro.eu> (dostęp: 20.10.2022).

Kategorie potrzeb	Miejsce potrzeb w hierarchii ich ważności wg typów niepełnosprawności					
	Ogółem	Osoby z dysfunkcją ruchu	Osoby z dysfunkcją wzroku	Osoby z dysfunkcją słuchu	Osoby chorujące psychicznie	Osoby z upośledz. umysłowym
Sytuacja bytowa/materialna	1	1	1	1	1	1
Praca	2	2	3	2	2	8
Zdrowie/opieka medyczna	3	3	4	4	3	7
Rehabilitacja fizyczna	4	4	7	6	8	3
Przyrządy/urządzenia/technologie	5	5	2	2	17	19
Przystosowanie mieszkania	6	6	14	16	12	13
Bariery architektoniczne	7	7	5	17	16	17
Integracja/włączenie	8	8	10	7	5	5
Opieka/usługi asystenckie	9	9	12	8	6	2
Transport/przemieszczanie się	10	10	6	10	14	9
Komunikacja	11	11	8	5	20	16
Informacja	12	12	15	14	13	10
Poprawa warunków (ogólnie)	13	13	13	15	7	6
Edukacja/rozwój	14	14	11	9	9	12
Rehabilitacja społeczna	15	15	18	11	4	4
Sprzęt informatyczny/komputer	16	16	9	13	11	18
Rekreacja/odpoczynek	17	17	17	12	10	11
Rodzina	18	18	16	18	15	15
Samorealizacja/szczęście/wiara	19	19	20	20	19	20
Kultura/zainteresowania/hobby	20	20	19	19	18	14

Tab. 2. Hierarchia potrzeb osób niepełnosprawnych – miejsce w hierarchii potrzeb

Źródło: Sochańska-Kawiecka M., Kołakowska-Seroczyńska Z., D. Zielińska D., E. Makowska-Belta E., Ziewiecki P., 2017

Prace habilitacyjne

Skalska T., 2003, Turystyka osób niepełnosprawnych. Ograniczenia i możliwości rozwoju. Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Zajadacz A., 2012, Turystyka osób niesłyszących, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Zawiślak A., 2012, Jakość życia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną.

Erenc J., 2010, Bycie innym. Problem wykluczenia i izolacji ludzi niepełnosprawnych.

Wybrane potrzeby osób posługujących się j. migowym (A. Zajadacz):

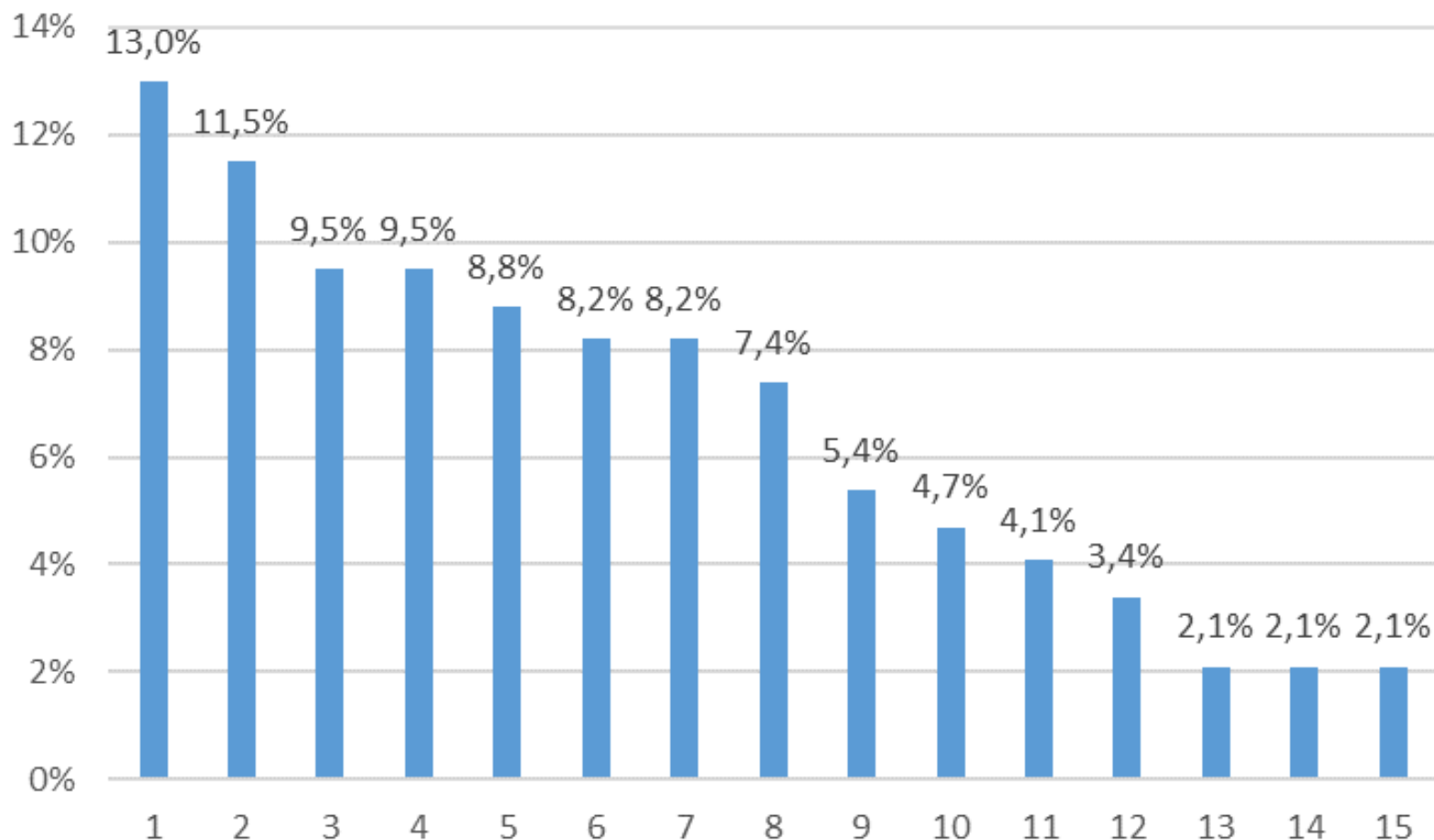
1. potrzeba **różnicowania oferty** spędzania czasu wolnego w zależności np. od wieku czy zainteresowań,
2. potrzebę większego wykorzystania możliwości percepcji wzrokowej poprzez **zastosowanie mediów obrazowych**,
3. potrzebę **informacji na temat dostępności obiektu** (w badaniach okazało się, że nawet jeżeli nie są spełnione w pełni warunki dostępności obiektu, to przy zachowaniu rygoru informowania o tym niepełnosprawnych turystów sytuacja niedostosowania jest postrzegana łagodniej przez zainteresowanych),
4. potrzebę **przystosowania przestrzeni turystycznej do potrzeb osób niesłyszących** tzn. wykorzystanie ilustracji, fotografii, piktogramów, planów, map, przewodników turystyczne w formie nagrań wideo, komputerowych translatorów języka migowego; teksty uwzględniających specyfikę języka migowego, systemu nawigacji GPS, sygnalizacji świetlnej i wibracyjnej, systemu bezpieczeństwa ostrzegającego o zagrożeniu (np. typu Deaf Alerter).
5. potrzebę **akceptacji, otwartości, życzliwości** okazywana przez ogół społeczeństwa (innych turystów), gestorów bazy turystycznej, jak i kadry obsługujące turystów

Tab. 3. Propozycja uzupełnienia treści stron internetowych, adresowanych do niesłyszących turystów

Rodzaj udogodnienia	Uwagi
Tłumaczenie treści w języku migowym	Możliwość wykorzystania nagrań wideo lub programów-translatorów języka migowego.
Kwalifikacje, postawa personelu	Zamieszczenie informacji o kompetencjach personelu, szczególnie znajomości języka migowego, ale także otwartości i pomysłowości w wychodzeniu naprzeciw indywidualnym potrzebom klientów; zapewnienie, że osoby niesłyszące są mile widzianymi gośćmi.
Forum dyskusyjne dla niesłyszących klientów	Zachęcanie niesłyszących klientów do wyrażania swojej opinii na forum strony internetowej odnośnie do oczekiwań czy stopnia zadowolenia z oferty, stworzenie forum dyskusyjnego – umożliwienie udzielania rekomendacji przez osoby niesłyszące, co ma istotne znaczenie marketingowe.
Wizualizacja wirtualna obiektów	Osoba niesłysząca powinna mieć możliwość zapoznania się z planem obiektu turystycznego, rozkładem przestrzennym interesujących ją miejsc lub urządzeń, tak by nie musiała o nie pytać, co ma wpływ na komfort pobytu.
Wykorzystanie planów, piktogramów, schematów	Pożądana jest zgodność oznaczeń występujących na stronie internetowej z oznaczeniami w rzeczywistości, np. w obiekcie.

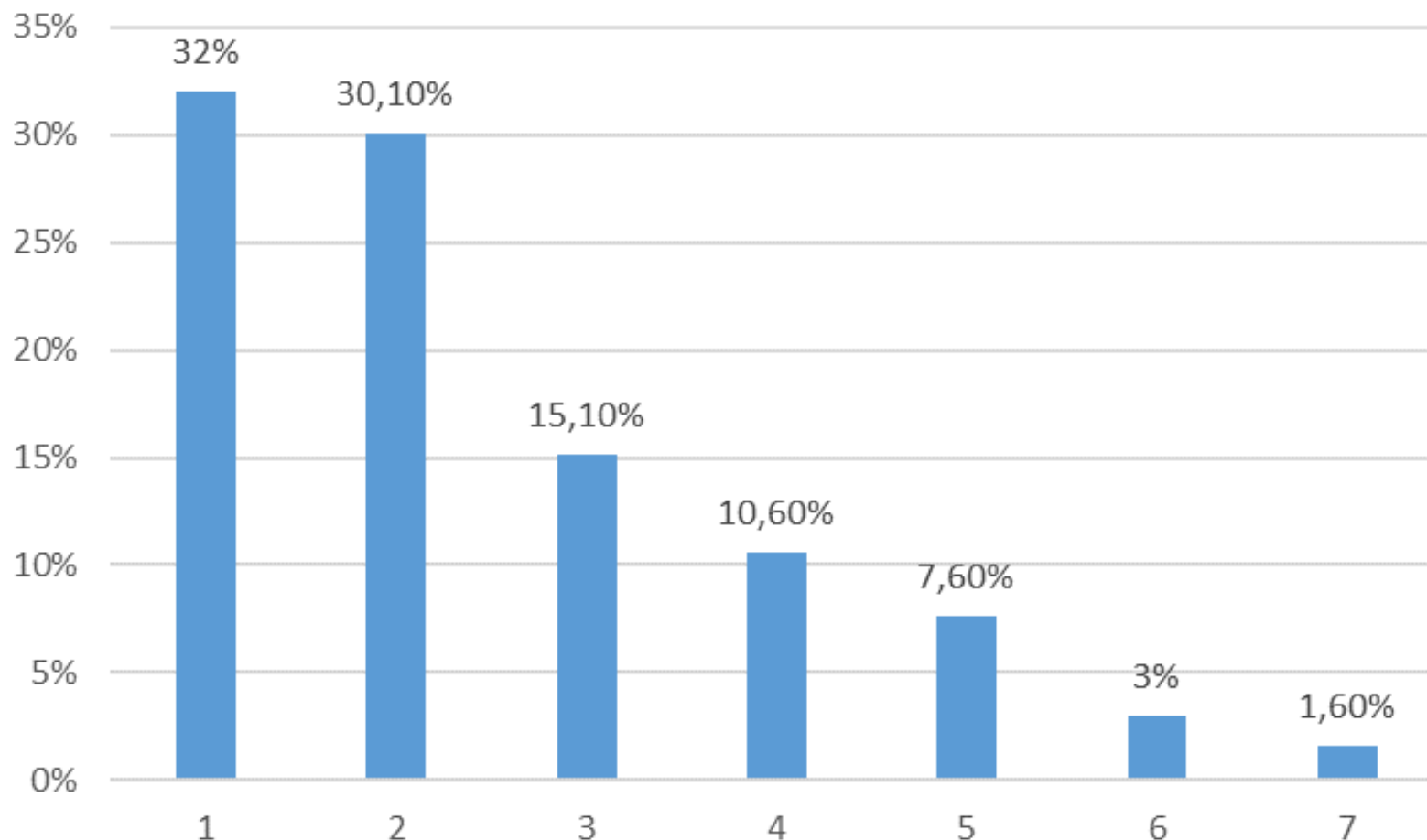
Źródło: Alina Zajadacz

Badania sondażowe ruchu turystycznego osób z niepełnosprawnością

Formy spędzania czasu wolnego

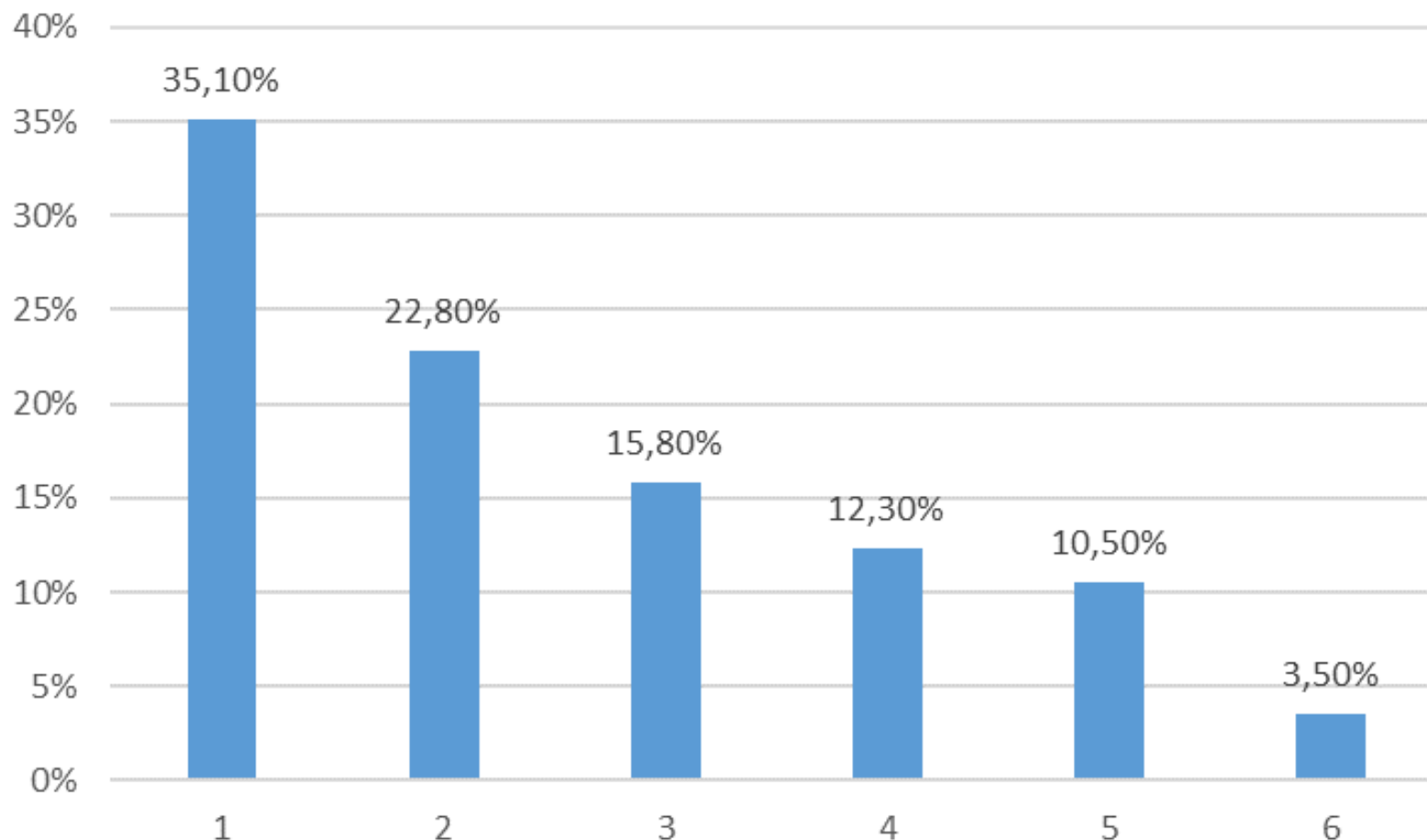
Formy spędzania czasu wolnego preferowane przez respondentów podczas swoich podróży turystycznych: 1. **zwiedzanie miasta**, 2. **odwiedziny u krewnych**, 3. wizyty w restauracjach, degustacja miejscowych specjałów, 4. rekreacja czynna, aktywność sportowo-rekreacyjna, 5. uczestnictwo w imprezach kulturalnych, 6. wizyty w muzeach, 7. wędrówki po terenach przyrodniczych, 8., wypoczynek, spowolnienie tempa życia, 9. formy prozdrowotne, spa, fitness, 10. zakupy, 11. rozrywka, zabawa, 12. kibicowanie w imprezach sportowych, 13. sprawy zawodowe, interesy, 14. cele religijne, pielgrzymki, 15. agroturystyka (pobyty na wsi).

Osoby towarzyszące w podróży i podczas pobytu

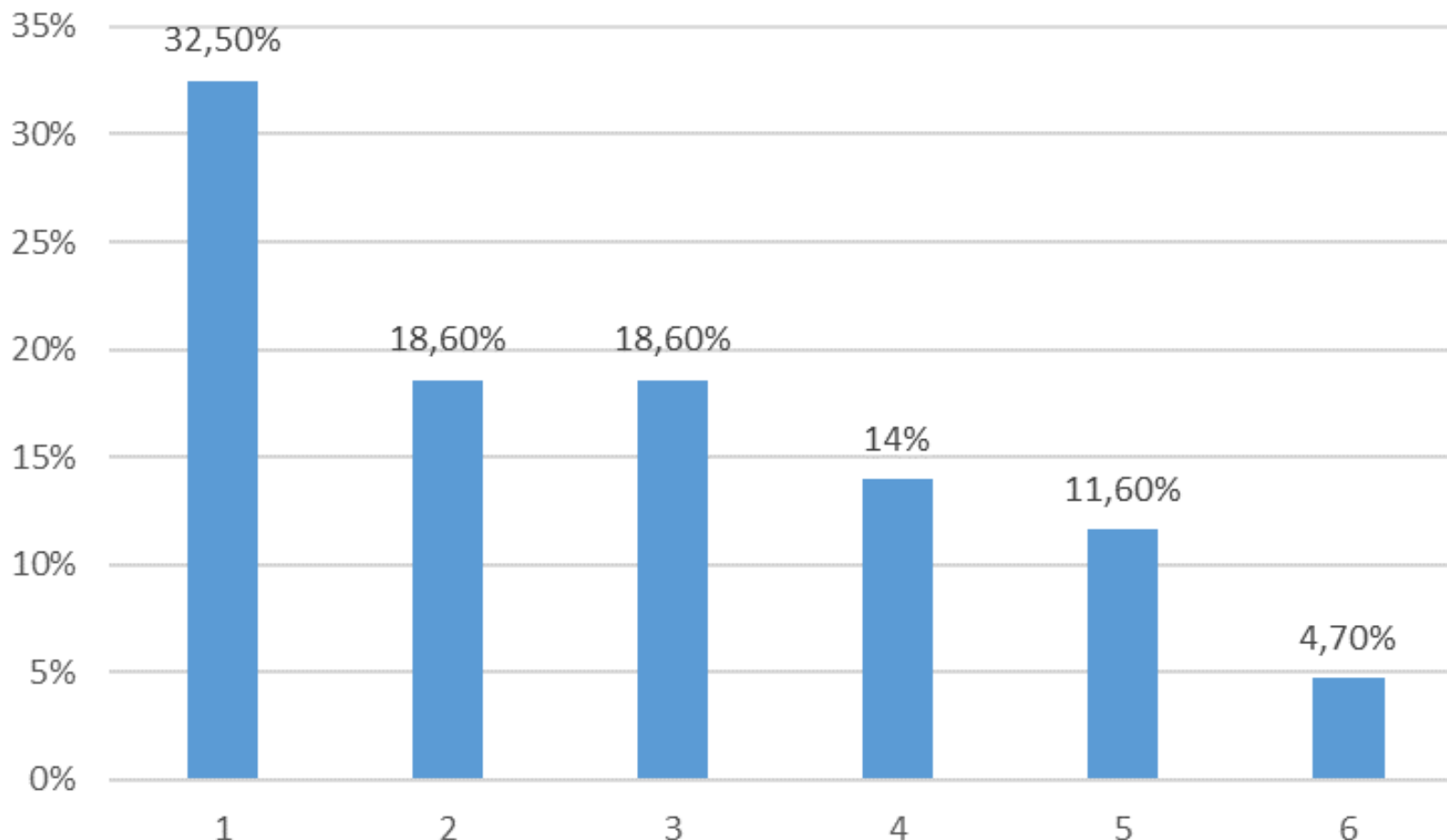
Preferencje respondentów w zakresie osób towarzyszących podczas podróży turystycznych:

1. z najbliższą rodziną, 2. z najbliższymi przyjaciółmi, 3. z partnerką, z partnerem, 4. z grupą wycieczkową zorganizowaną przez biuro podróży, 5. samotnie, indywidualnie, 6. z asystentem osoby niepełnosprawnej, 7. z kolegami z pracy/wyjazdy organizowane przez zakład pracy.

Środki transportu wybierane podczas podróży

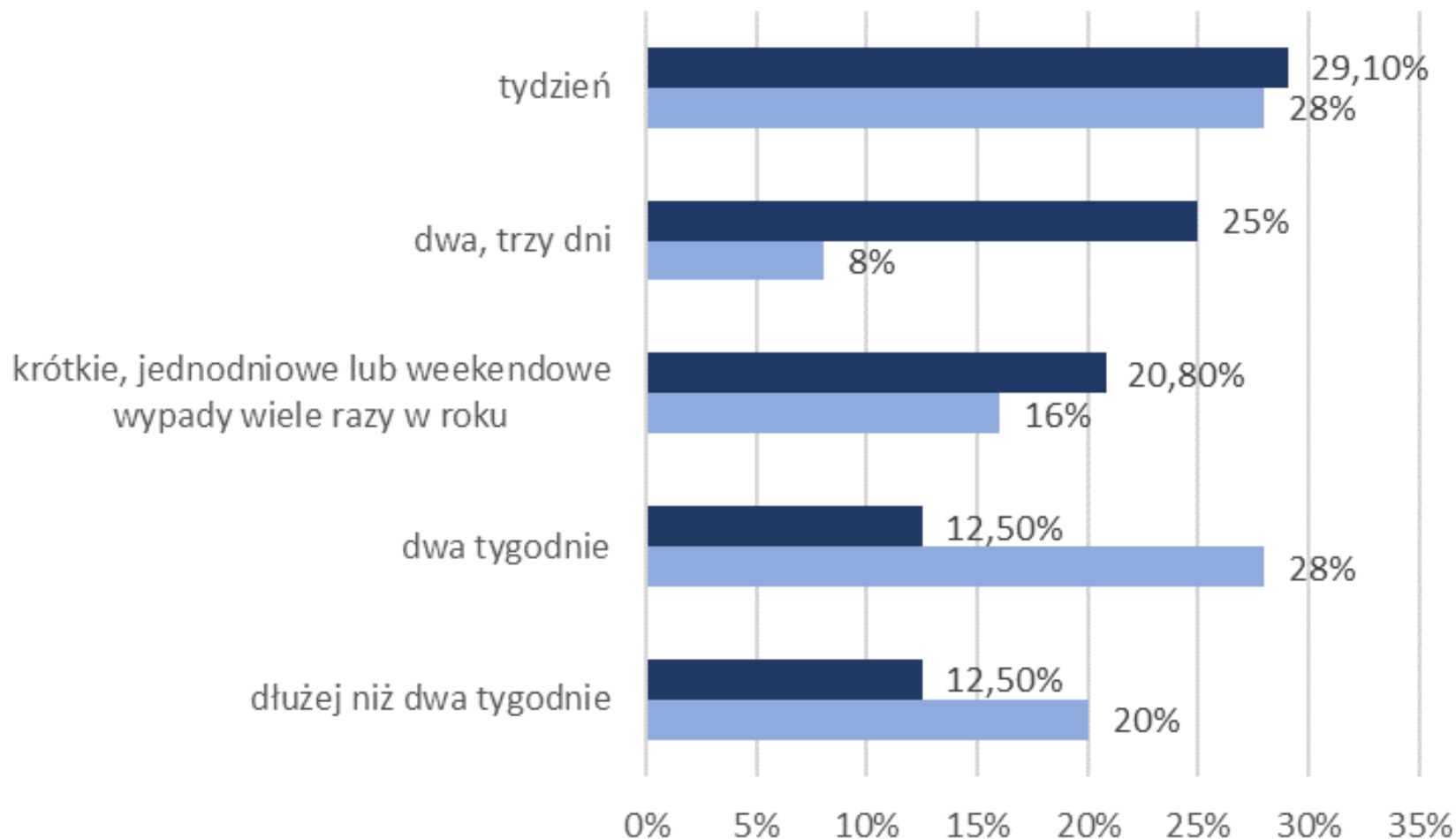
Preferencje respondentów w zakresie wyboru środków transportu podczas podróży turystycznych: 1. transport publiczny, 2. własny transport samochodowy, 3. transport zorganizowany (wycieczki z biura podróży), 4. pieszo, 5. rower, 6. pojazd specjalistyczny dostępny dla wózków inwalidzkich

Źródła informacji wykorzystywane do organizacji podróży

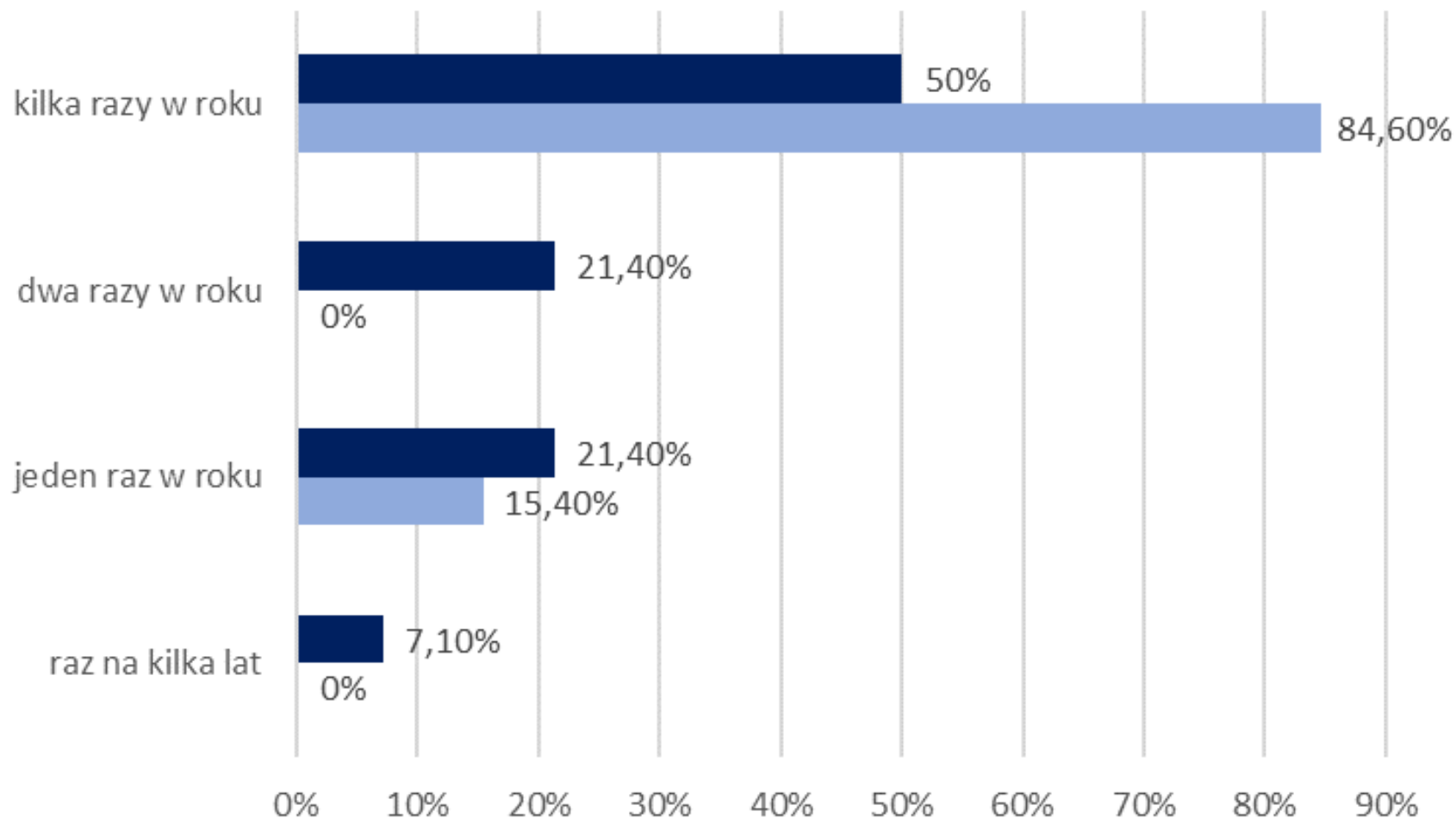
Źródła informacji o ofercie turystycznej, z których najczęściej korzystają respondenci:

1. rekomendacja znajomych, 2. telewizja, radio (np. programy krajoznawcze), 3. media społecznościowe, 4. informacja biura podróży, 5. strony internetowe miejscowości, regionów turystycznych, 6. foldery promocyjne.

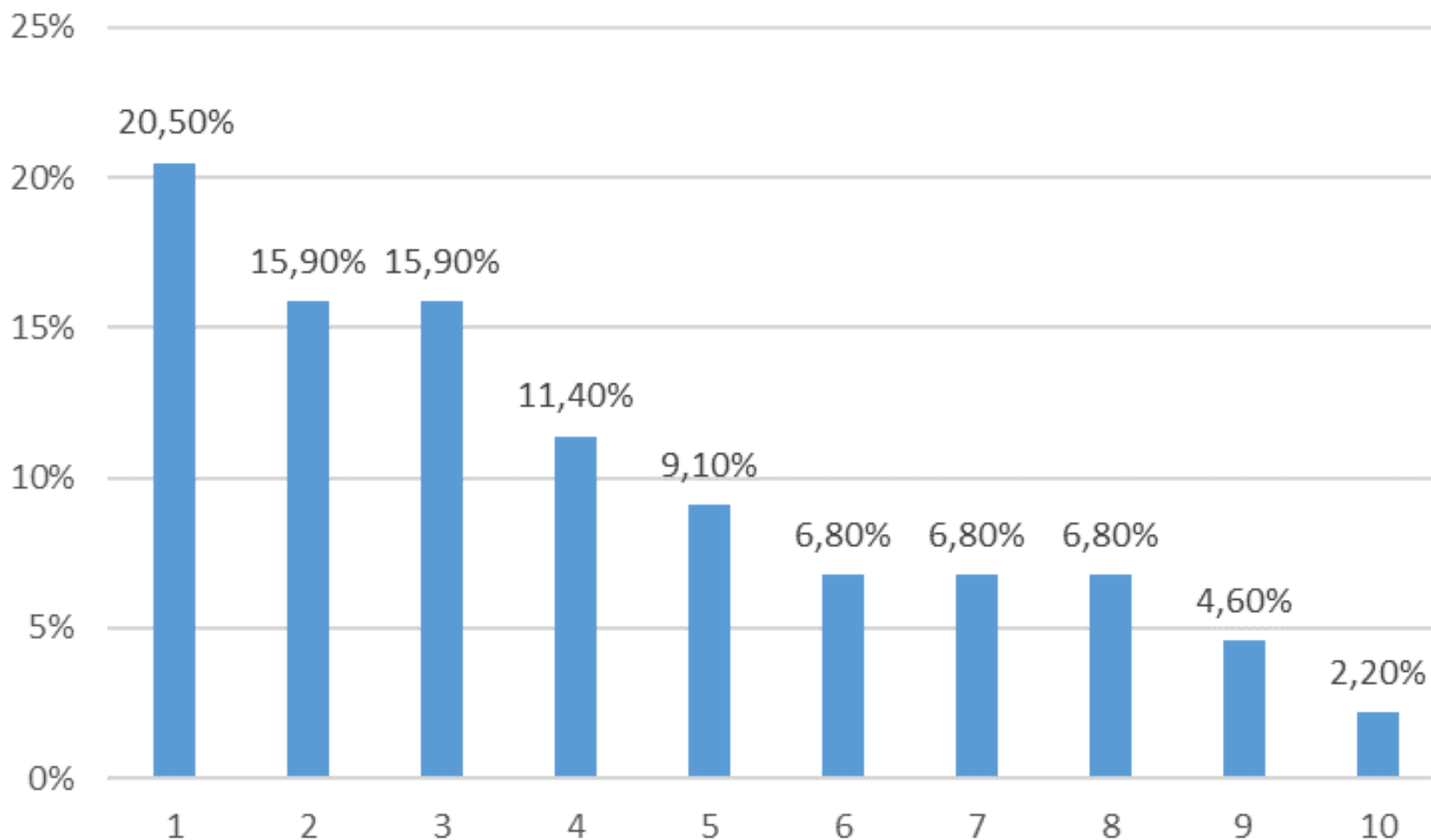
Czas trwania wyjazdów turystycznych

Odpowiedzi na pytania: „na jak długo wyjeżdżacie Państwo (**kolor granatowy**), a na jak długo chcielibyście wyjeżdżać (**kolor jasnoniebieski**) w czasie wolnym”?

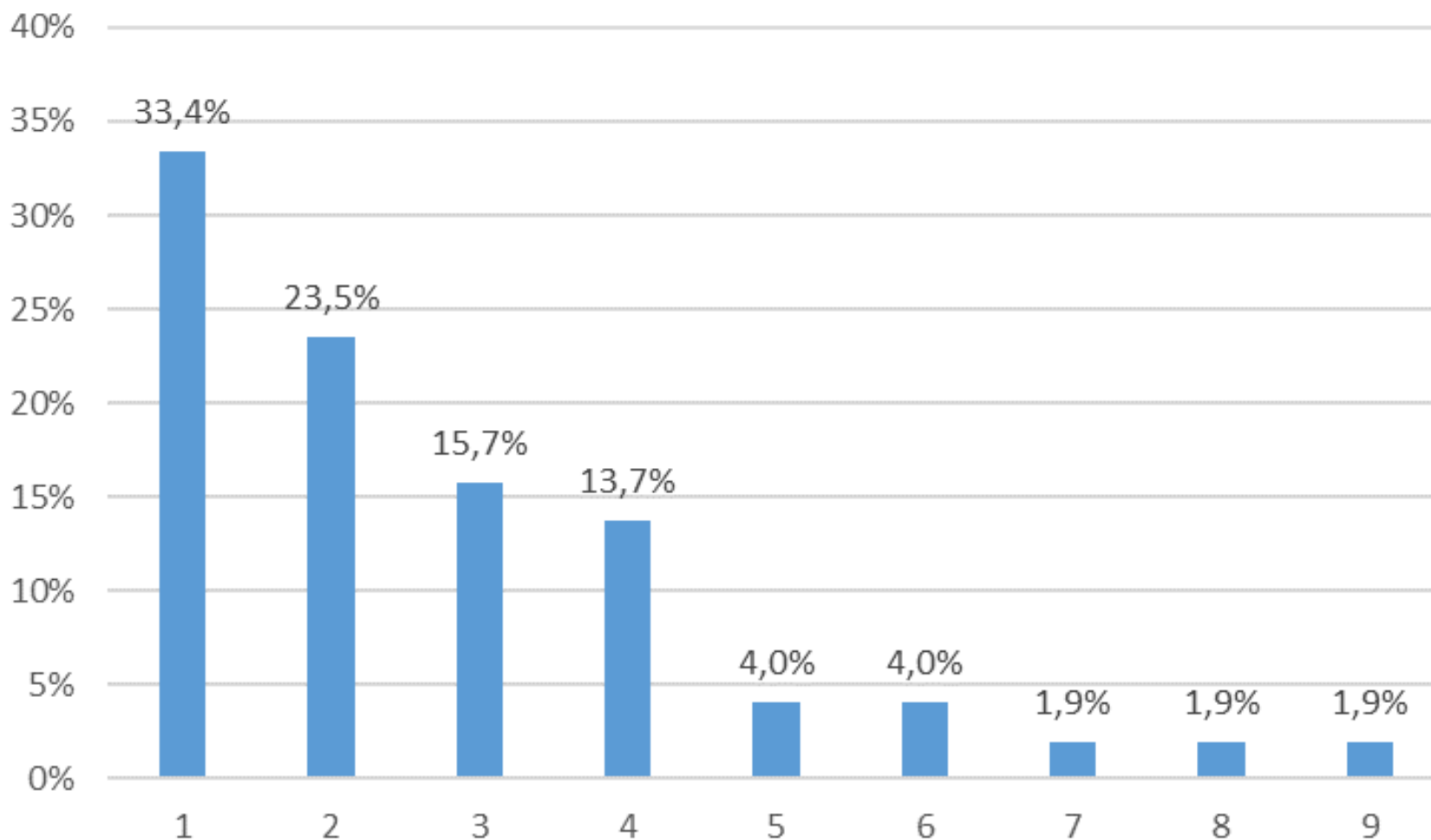
Częstotliwość wyjazdów turystycznych

Odpowiedzi na pytania: „*jak często wyjeżdżacie (kolor granatowy) i jak często chcielibyście wyjeżdżać (kolor jasnoniebieski) w czasie wolnym?*”

Wykorzystywana baza noclegowa i charakter noclegów

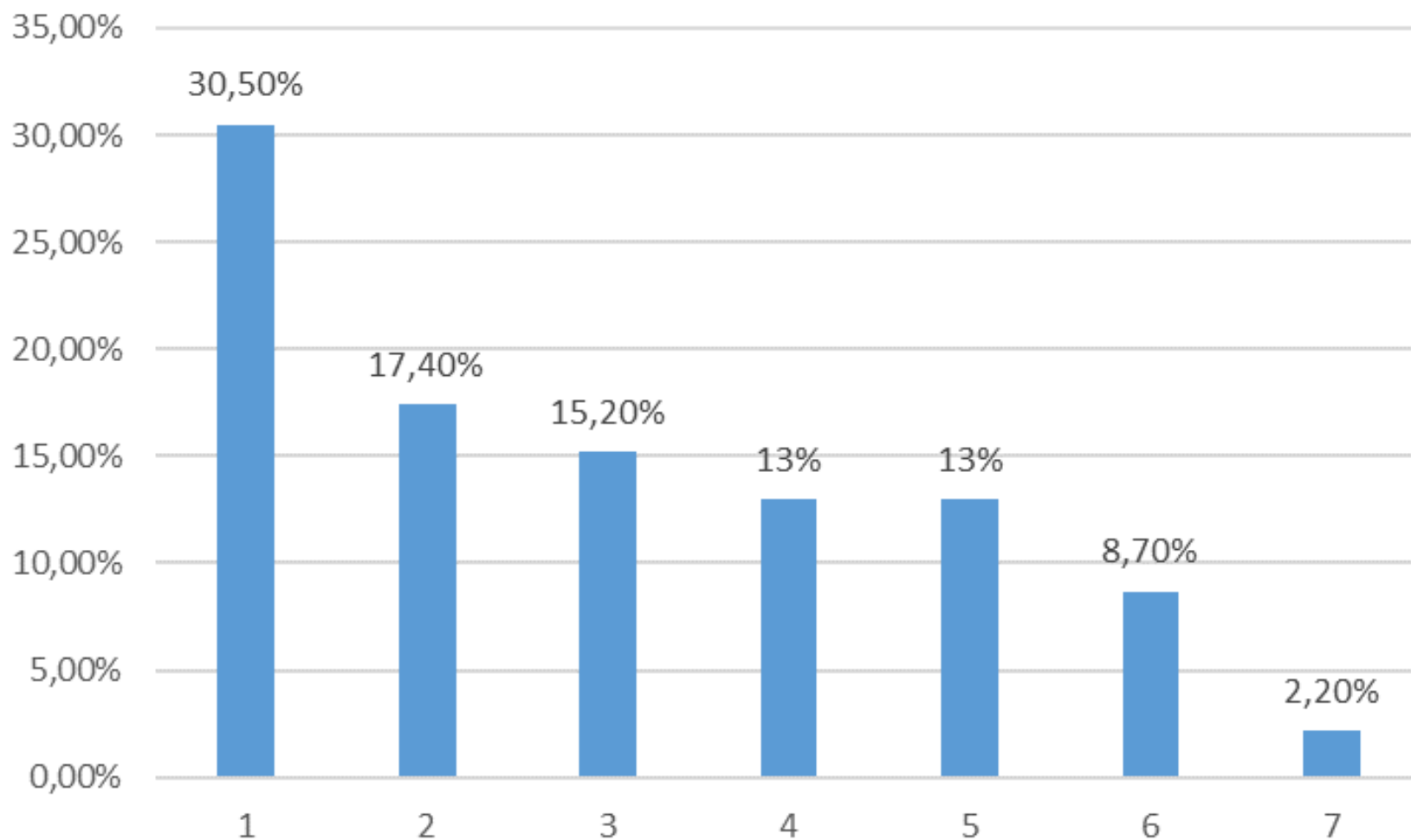
Preferencje respondentów dotyczące rodzajów zakwaterowania podczas wyjazdów turystycznych: 1. hotel - nocleg ze śniadaniem, 2. pensjonat, 3. ośrodek wypoczynkowy, 4. u znajomych, 5. gospodarstwo agroturystyczne, 6. camping, namiot, 7. sanatorium, 8. hotel – pobyt „all inclusive”, 9. hotel – tylko nocleg, 10. kwatera na wynajem.

Kierunki wyjazdów turystycznych

Preferencje respondentów w zakresie kierunków wyjazdów turystycznych:

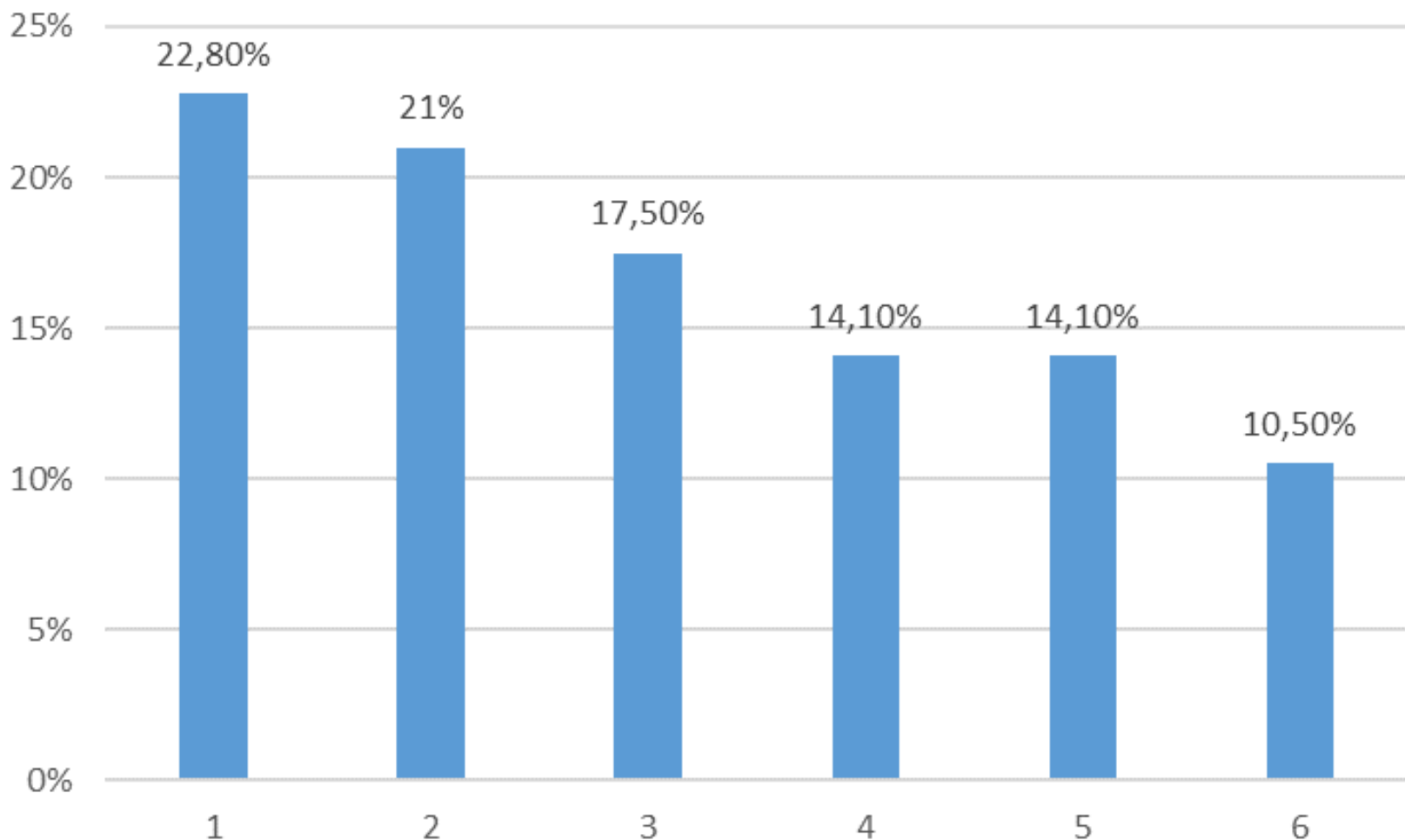
1. góry, 2. wybrzeże, 3. miejskie obszary o walorach historycznych, 4. pojezierza, jeziora, 5. uzdrowiska, 6. wieś, tereny wiejskie, 7. lasy, 8. miejskie centra handlowe, 9. miasto jako ośrodek życia wielkomiejskiego

Termin wyjazdów turystycznych

Preferencje respondentów dotyczące wyboru terminu wyjazdów turystycznych:

1. latem, 2. jesienią, 3. w weekendy, 4. zimą, 5. wiosną, 6. w sezonie niskim, 7. w sezonie wysokim (wakacje, ferie)

Najistotniejsze potrzeby w kontekście wyjazdów turystycznych

Odpowiedzi respondentów na pytanie: „Na czym najbardziej Państwu zależy podczas wyjazdów turystycznych?” (w pytaniu uwzględniono zarówno wybrane potrzeby stricte turystyczne oraz potrzeby wynikające z dysfunkcji): **1. dostępność komunikacyjna, łatwy dojazd, 2. spokój, możliwość relaksu, 3. możliwość pogłębienia wiedzy** historycznej, geograficznej, krajoznawczej itp., 4. możliwość kontaktu z innymi ludźmi, 5. komfort zakwaterowania i wyżywienia, 6. informacja o przystosowaniu obiektów turystycznych dla osób z niepełnosprawnością.

- turyści niepełnosprawni wykazują podobne postawy i potrzeby turystyczne jak reszta społeczeństwa,**
- chcą uczestniczyć w turystyce i być traktowani jak turyści.**

respondenci na pierwszym miejscu swoich potrzeb wskazywali:

- dostępność komunikacyjną,
- konieczność przystosowania środków transportu,

równie silnie wybrzmiały potrzeby stricte turystyczne:

- potrzeba godziwych warunków wypoczynku (spokój oraz komfort)
- potrzeby poznawcze i edukacyjne,
- potrzeby społecznego kontaktu zarówno z innymi turystami, jak i miejscowymi mieszkańcami.

niektórzy respondenci pomijali w swoich wypowiedziach potrzeby wynikające z dysfunkcji, koncentrując swoją odpowiedź na zainteresowaniach turystycznych.

Badania jakościowe potrzeb osób z niepełnosprawnością artykułowanych w kontekście turystyki

Według ankietowanych trudno wyliczyć jak wiele niuansów życia codziennego jest jeszcze niedostosowanych i jak wiele specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych nie istnieje w powszechnej świadomości społecznej.

- paradoksy i absurdy w procesie udostępniania przestrzeni,**
- niewiedza lub niezrozumienie problemu niepełnosprawności przez pełnosprawne osoby zaangażowane w proces eliminacji barier.**

- 1. Uniwersalizm potrzeb**
- 2. „Nic o nas bez nas”**
(potrzeba uczestnictwa w procesie eliminacji barier)
- 3. Potrzeba wsparcia społecznego**
(świadomość, empatia, życzliwość, otwartość)
- 4. Potrzeba trwałości efektów realizowanych projektów na rzecz niepełnosprawności**
- 5. Potrzeby w zakresie dostępności transportu**
- 6. Dostępność informacji**
- 7. Potrzeby poznawcze i ich zaspokojenie w turystyce**
- 5. Potrzeba redukcji barier fizycznych**
- 8. Potrzeby w zakresie użytkowania przestrzeni otwartych**
- miasto, obszarowe atrakcje turystyczne